

han uden tvivl i, at det norske kontingent i den ældre enevældes fællesfaade, baade hvad officerer og mandskab angaar, oversteg det danske (ligesom Norge ogsaa efter 1663—73, da fordelingstal er meddelt (Bergersen II, 441—50, jvf. Christiansen I, 533—38 og II, 913—37), har ydet hovedparten af flaadens ordinære indtægter). Heraf følger jo imidlertid ikke, at danskeren Niels Juel som sømilitær leder og menneske maa sættes i en lavere kategori end nordmænd som Henrik Bielke, Curt Adelaer og Iver Huitfeldt. Dette er dog B.s opfattelse. At fællesflaadens største navn skal være dansk, er ulideligt for ham, og han gør sig de største anstrengelser for at nedskære Juel, bl. a. ved en analyse af det berømte slag i Køgebugt 1. juli 1677. Denne analyse lider, som adskilligt andet i bogen, af meget alvorlige kildekritiske mangler. Det samme er tilfældet med hans skildring af Juels taktik i søslagene under Bornholm 26. maj 1676 og ved Ølands sydspids 1. juni s. a. En imødegaaelse fra kompetent søkrigshistorisk side vil forhaabentlig ikke lade vente alt for længe paa sig.

Hvad Henrik Bielke angaar, vender B. sig imod en karakteristik, som anm. en gang har givet af denne som »aaenbart . . . en lidet fast karakter« (Statsomvæltningen i 1660, s. 395; Bergersen I, 529). Udtalelsen er vistnok for skarp, men det maa fastholdes, at den sidste rigsadmiral ikke var de faste standpunktets mand (jvf. ogsaa Fridericia-Laursens karakteristik i D. B. L. II, 588 f.), og det er ikke lykkedes B. at gøre ham til en af de store skikkelser i fællesflaadens historie. Lige saa lidt har han haft held med sin argumentation, rettet mod Fridericia, for, at Jørgen Bielke er uden ansvar for udformningen af sin selvbiografi, »full av skryt og forfengelighet« (I, 366). Anm. vil i øvrigt i denne sammenhæng gerne have lov til at betone, at han ganske med urette beskyldes af B. for at tillægge Niels Slanges skildring af Henrik Bielkes optræden under statsomvæltningen i 1660 kildeværdi (I, 528) og for at have fremsat den mening, at Niels Juel i 1660 blev forbigaaet som præsident i admiralitetskollegiet — samt for ikke at have nævnt, at Juel den gang bare var »Holmens admiral« (II, 8). Samtidig bør der slaas en pæl igennem de helt uholdbare teorier om, at Claus Ahlefeldts ansættelse som kommanderende general i Norge 1660 og Curt Adelaers som generaladmiral 1663 skyldtes Hannibal Sehested (I, 557; II, 17; jvf. Hannibal Sehested I, s. 304, 332 f., 388 f.).

Atter og atter udæsker B.s værk til kritiske anmærkninger. Og den norskpatriotiske tendens kan blive saa stærk, at den virker forstemmende og fører til mistolkning af kilderne. Paatalen af disse og andre mangler bør dog ikke efterlade det indtryk, at det er en bog af meget ringe værdi. Den giver adskilligt nyt, og den sætter mange steder med frisk og fyrigt kampmod problemer under debat. Til at komme uden om er den ikke.

C. O. Bøggild-Andersen.

Erik Arup: Danmarks historie III, udgivet af Aksel E. Christensen. (Schultz, 1955). 287 s.

Hvor beklageligt det end var, måtte alle vi historikere, som i studietiden havde glædet os over Erik Arups inspirerende, men samtidig på talrige punkter udfordrende nyvurdering af det danske folks historiske udvikling, efterhånden erkende, at hans omfattende værk med den stadig tiltagende stoffylde nok aldrig blev afsluttet; men vi havde dog ikke anet, at det digre andetbind fra 1932, som blot nåede frem til 1624, skulle være det sidst udkomne ved den store historikers død i 1951.

Med forskellige afbrydelser har Arup i sine sidste år støt arbejdet videre på sit livsværk, og han efterlod sig da også en manuskriptsamling, som med ikke så få lakuner gav en sammenhængende skildring af tiden til kongeloven 1665. Denne manuskriptsamling har hans nærmeste elev og efterfølger i det vigtige embede ved Københavns universitet, professor Aksel E. Christensen, påtaget sig at gøre klar til trykken som bind III af danmarkshistorien. Det har været et uegennyttigt og tydeligt nok meget byrdefuldt arbejde, men et arbejde, som vil blive varmt påskønnet i historikerkredse Norden over.

I det ydre er opsætningen fra de første bind taget som ufravigelig rettesnor, og også i illustrationsmaterialet, for hvilket museumsinspektør, mag. art. Tage E. Christiansen har hovedæren, følges helt de af Arup fastlagte principper. På samme måde har udgiveren behandlet Arups text på det mest pietetsfulde; han har afholdt sig fra at afrunde den gennem egne supplerende afsnit og har blot gennem en kritisk analyse af de hyppigt afvigende udkast søgt at nå frem til den version, som i de enkelte tilfælde måtte antages at have været Arups foreløbige slutresultat. Naturligvis er også positive fejl, som Arup ikke selv havde nået at rette, blevet berigtiget, og endelig har Aksel E. Christensen bragt sammenhæng mellem de forskellige bestanddele. Som følge af udgiverens fremgangsmåde fremtræder 3. bind af Arups danmarkshistorie som en torso; men til gengæld er det en ægte Arup-vare.

Dispositionen i det foreliggende bind kan uden overdrivelse betegnes som mesterlig: efter et indledningskapitel, som opridsrer den verdenshistoriske baggrund såvel økonomisk som politisk, gives en skildring af vort lands ulykkelige deltagelse i 30-årskrigen med den deraf følgende fjendebesættelse, hvis tunge virkninger på Jylland dog næppe fremhæves stærkt nok, og i fortsættelse af denne store politiske skuffelse for Christian IV følger et kort udsyn over de skuffelser, som efter skæbneåret 1625 også blev ham beredt på familielivets område. Hermed er vi nået til bogens absolutte tyngdepunkt, en på en række kapitler fordelt dybtgående skildring af det danske samfundsliv ved år 1630, økonomisk, socialt og åndeligt, og herunder får bl. a. også den jyske borgerbevægelse i 1629 en tilkommende udførlig behandling. Derefter genoptages — med en række lakuner — skildringen af det politiske begivenhedsforløb, kongens forhold til rigsrådet og den nye ødelæggende svenskerkrig, og så går vi på s. 177 over til den nye regeringsperiode, Frederik III's, som følges frem til kongeloven 1665 på 82 sider i en række kapitler, som mere end nogen andre af de foregående afsnit er opfyldt af gabende huller.

Ligesom i de foregående bind er Arup i den nærværende fremstilling den altid oplagte stilist, som gennem en utrættelig kamp med stoffet har gjort det danske sprog til en lydig tjener for sin klare og levende tankegang. Hans vurderinger er som altid skarpe; men i det foreliggende afsnit udsætter han dog ikke læseren for så mange chock som i de tidligere mindre kildebelyste perioder. Hovedfiguren, den krigsgale, forfængelige Christian IV bliver så drabelig nedsablet, at man ligefrem til tider føler trang til at optræde som advokat for ham! Og selv ikke hans byggevirksomhed, der nu tjener som den faste bastion for hans mere traditionsbundne beundrere, fremhæves som særlig fortjenstfuld. Langt bedre falder den snu Frederik III i Arups smag, derimod ikke hans unge forlystelsessyge dronning, »denne tyveårige tøs«. Behandlingen af de to politiske hovedskikkelser fra periodens sidste halvdel, Hannibal Sehested og Korfitz Ulfeldt, har i det væsentlige været henlagt til afsnit, som nu fremtræder som lakuner. Dette gælder specielt Hannibal Sehested, hvorimod det dog for Korfitz Ulfeldts vedkommende kan skønnes, at Arup har været ret re-

serveret indstillet over for ham og har villet tillægge den antagne syfilitiske lidelse hovedskylden for den så højt begavede mands mærkelige udsving.

Det håb, man havde næret om blandt Arups papirer at finde en udførlig redegørelse for det kildegrundlag, hvorpå han havde opbygget sit revolutionerende nysyn på Danmarks ældste historie, er desværre blevet beskæmmet. Derimod efterlod Arup sig et ufærdigt udkast til en kronik, hvori han som svar på de voldsomme angreb på førstebindet giver en redegørelse for de almene principper, han fulgte ved udfærdigelsen af sin danmarkshistorie. Denne redegørelse følger som et lille appendix efter selve fremstillingen, og i fortsættelse heraf giver udgiveren et interessant indblik i Arups planer for de påtænkte kommende bind, efterfulgt af en nyttig redegørelse for den tilstand, hvori de enkelte dele af Arups manuskript blev forefundet. Endelig afsluttes bindet ligesom forgængerne af et par fyldige registre.

Rudi Thomsen.

Sophie Brahes regnskabsbog 1627—40. (Udg. af Jysk selskab for historie, sprog og litteratur ved Henning Paulsen, 1955). 256 s.

Ingen anden kilde giver et så fuldstændigt indtryk av en dansk højadelsfamilies økonomiske forhold i første halvdel av det 17. århundrede som Sophie Brahes regnskabsbog, og kun ved at sammenstille stof fra mange kanter kan man få et så levende og mangesidigt kulturhistorisk billede av tiden som det, der træder frem fra disse regnskaber. Selv om bogen længe har været kendt og udnyttet av fagfolk, er det meget fortjenstfuldt, at den nu er blevet let tilgængelig i Henning Paulsens udgave. Textgengivelsen er omhyggelig, opstillingen overskuelig, og der er både navne- og sagregistre og desuden lister over de i teksten omtalte mønt- og målenheder, terminer, herredage etc., så udgaven er solid og let at bruge. Det vil altid bero på et skøn, hvad i teksten der skal forklares, og overkommentering kan blive et onde, der kvæler indholdet, men denne udgave har nærmet sig den anden grøft: for hyppigt at lade den almindelige læser i stikken. når han søger oplysninger i de forklaringer, der her findes i sagregistret. Tager man som eksempel side 9, er der næppe mange læsere, der kan klare »hiulffroch« og »ponsoneret« eller som ved, at »disteleret vand« ikke er helt det samme som i dag. Andre steder møder man »skruesnorre« og »gisekande«, der ikke hører til de almenkendte ord, og det er ikke helt let at gætte, at »falske foer« er en skrivefejl for flaskefoder. Men det er småting, og der er nok at glæde sig over. Mennesket Sophie Brahe bliver lyslevende, når hun køber dukker til familiens børn eller giver dem penge til at gå på børsen for, og hendes naturlige nysgerrighed viser sig, når hun betaler 1 rdl. 3 mark »for 1 elephant at ssee« eller lejer to vinduer på Amagertorv for at kunne se festen ved den udvalgte prins' bilager i 1634. På to områder brugte Sophie Brahe og Holger Rosenkrantz umådelige summer. Dels gav de kander og andre genstande av ædelmetal eller rede penge i fadder- og bryllupsgaver, og dels satte de en stor formue i deres sønners uddannelse, så stor, at de måtte sælge bort av deres jordegods. Gennem denne uddannelse på mangeårige rejser rundt i Evropa kunne sønnerne forberede sig til at træde i statens tjeneste og blive lensmænd med gode indtægter, men gratis kom slægten ikke til denne indtægtskilde. Forhåbentlig vil denne gode udgave blive udnyttet til bunds, og dens brugere vil sende udgiveren en taknemlig tanke for hans store og omhyggelige arbejde.

Hans H. Fussing.